

KAFKASYA'DA MOĞOL İSTİLASI VE ALANLARIN GÖÇÜ

Ömer KARATAŞ* -Ali GENÇ**

Özet

13. yüzyılın ilk çeyreğinde Orta Asya bozkırlarında başlayan Moğol istilası süratle gelişmiş ve aynı çeyreğin sonlarında Kafkaslara ulaşmıştır. Moğolların bu bölgede karşılaştığı güçlü kavimlerden biri de Alanlar olmuştur. Alanlar, Moğollara yenilmiş ve Alan toprakları Moğolların hâkimiyetine girmiştir. Bu tarihten itibaren Alanlar, Kafkasya'daki anayurtlarından göç etmeye başlamış ve dünyanın farklı bölgelerine yayılmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Alanlar, Moğol İstilas, Göç, Kafkasya.

Abstract

The Mongol invasion, which began at the steppes of Central Asia, in the first quarter of the 13th century, evolved swiftly and reached the Caucasus at the end of the same quarter. The Alans were one of the nations with which the Mongols encountered in this region. They were defeated to the Mongols and the Alan territories entered under Mongol dominance. From this date forward they started to migrate from their lands in the Caucasus and spread to the other countries.

Key words: Alans, Mongol Invasion, Migration, Caucasia.

Kafkasyalı eski bir halk olup bugün varlıklarını Osetlerin devam ettirdiği Alanlar (Bachrach, 1973: 9; Kovalevskaya, 1984: 168; Togan, 1972: 375), Moğol istilalarının Kafkasya'ya ulaştığı dönemde Kafkas dağlarının merkezinde güçlü bir halk olarak yaşamaktaydı. Aral Gölü civarındaki ilk yurtlarından göç eden Alanlar (Karatay, 2008: 9), M.Ö. I. yüzyıldan itibaren Karadeniz'in kuzeyinde ve Kafkaslarda görülmeye başlanmış (Durmuş, 2007: 79-80), M.S. I. yüzyılın ortalarından itibaren ise bölgede hâkim olmuş ve bozkırda yaşayan diğer halklar üzerine hakimiyet kurarak onları "Alan" adı altında birleştirmiştir (Alemany, 2000: 4). Alanların Kafkaslarda kurduğu hakimiyet zamanla zayıflamış ve Hun saldırıları sırasında yıkılmıştır (Ahmetbeyoğlu, 2001: 25). VI. yüzyılda Bizans-İran savaşlarında isimleri

---

* Yrd. Doç. Dr, Celal Bayar Üniversitesi, ulucamili@hotmail.com.

** Arş. Gör., Celal Bayar Üniversitesi, antediluvian_61@hotmail.com.

zikredilen Alanların ülkesi (Alemany, 2003: 2), VII. ve VIII. yüzyıllarda Hazar-Arap hakimiyet mücadelelerine sahne olmuştur (Kuznetsov vd., 2012: 67, Dakuki, 1987: 92, Çoğ, 2007: 151). IX. asrın ortalarından itibaren Hazarların askerini gücünü kaybetmeye başlamasıyla Alanlar, tarihlerinin altın çağına girmiştir (Karataş, 2008: 9). Dönemin kaynaklarında kalabalık ve güçlü bir halk olarak kaydedilen Alanlar (Mesudi,2001: 154-156), XI. yüzyıldan itibaren zayıflamaya başlamıştır.

Moğol istilası, Alanların tarihi açısından incelendiğinde, IV. yüzyıl'da Alan ülkesinde gerçekleşen Hun istilalarına benzer bir kesit oluşturmaktadır. Moğolların istila ettikleri bölgeye tümüyle egemen olması, Alanların Macaristan'dan Çin'e kadar yayılan geniş bir coğrafyaya kalabalık gruplar halinde yeniden dağılmalarına sebep olmuştur (Alemany, 2000: 115).

1. Moğolların Kafkasya Harekâtı ve Alanlarla Karşılaşmaları

1219-1221 yılları arasında Türkistan istilasını tamamlayan Cengiz Han, Subutay ve Cebe Noyan idaresindeki iki tümeni Kıpçak, Çerkes, Macar ve İdil Bulgarları ile Alanlar üzerine göndermiş ve bu saldırıya karşı Kıpçaklar ve Alanlar ittifak yapmışlardır (Roux, 2001: 206, Turan, 2003: 274, Zekiye, 2007: 210, Golden, 2007: 341-342, Kafalı, 1976: 16, Kamalov, 2009: 69, Kırzioğlu, 1992: 144). Moğolların bu seferi ile ilgili İbnü'l Esir'de şu bilgilere yer verilmektedir:

"... Moğollar Şirvan Derbendini aştıktan sonra bu bölgede yollarına devam ettiler... Nihayet kalabalık kitlelerden oluşan Alanlar diyarına ulaşmışlardı. Alan halkı Moğolların geldiğini haber alınca tekbirler getirerek askerlerini toplamış, bütün Kıpçak diyarından kalabalık ordular teşkil edip Moğollarla çarpışmalara girişmişlerdi. Bu çarpışmalar sırasında iki taraftan hiç biri zafere ulaşamayınca Tatarlar Kıpçaklara haber yollayıp şöyle demişlerdi: "Biz sizinle aynı ırktan insanlarız, Alan halkı ise sizden değildir, dolayısıyla onlara yardım etmemeniz gerekir. Hatta aynı dinden kimseler de değilsiniz. Onlarla aramıza girmedüğünüz takdirde size ihtiyaç duyacağınız kadar mal, para ve elbise vereceğiz.

Nihayet Kıpçaklarla Moğollar belirli bir mal ve eşya üzerinde anlaşmış, Moğollar da kararlaştırılan bu mal ve eşyayı götürüp Kıpçaklara teslim edince aralarında barış imzalanmış, Kıpçaklar aradan çekilmişlerdi. Bu anlaşmayı sağlayan Moğollar hemen Alan halkına saldırıp onlardan çok kimseyi öldürerek memleketlerini yağmalamış, adamlarını esir almışlardı. Alan halkının işini de bitiren Moğollar bu sefer aralarında akdettikleri sulha güvenen ve her biri bir tarafa kendi işine dağılıp, emniyet içinde yaşamakta olan Kıpçaklar üzerine saldırıya geçtiler. İşte bu saldırıları sırasında da yukarıda söz konusu anlaşma gereği olarak Kıp-

çaklara ödedikleri mal ve paranın kat kat fazlasını onlardan gerisin geriye almışlardır... (İbnü'l-Esir,1987: 341-342).

1222-23 seferi, Moğolların Alan ülkesine düzenlediği hareketlerin ilkidir. Yıllardır yurtlarından uzakta savaşan Moğollar için Kıpçaklar ve İbnü'l-Esir'in kalabalık bir halk olarak tanımladığı Alanlar, zorlu birer rakip konumundaydı¹. Bu zorlu rakiplere karşı diplomatik yollara başvuran ve Kıpçakları ikna etmek için etnik ve dini ilginç nedenler ileri süren Moğollar amaçlarına ulaşmışlardır (Golden, 2009: 113).

Alan ülkesine ikinci Moğol seferi ise Ögedey Han (1229-1241) zamanında gerçekleşmiştir. 1227'de Cengiz Han ölmüş, iki yıl sonra toplanan kurultayda oğullarından biri olan Ögedey Ulu Kağan seçilmiştir. 1235'te düzenlenen kurultayda, batı topraklarının fethine başlama kararı alınması üzerine Ögedey Han, yeğeni Batu ve 1223 seferinin komutanlarından Subutay'ı görevlendirmiştir (Moğolların Gizli Tarihi, 191). Kaynakların verdiği abartılı rakamlara rağmen tahminen elli bin ile seksen bin arasında askerin yer aldığı ordusu ile harekete geçen Batu önce 1236'da İdil Bulgarlarına boyun eğdirmiş ardından da Ruslar üzerine yürüyerek önce Ryazan ve Moskova'yı talan etmiş sonra da Vladimir'i harabeye çevirmiştir. Bunun ardından Novgorod'a yönelen Moğollar baharın gelmesi ve karların eriyip yolları kapatmasından ötürü Deşt-i Kıpçak'a doğru yönelmiştir (Özcan, 2010: 44-46, Kurat, 1999: 65-67). Bir sonraki yıla gelindiğinde Moğol otoritesi Aşağı Don Havzası'nda da yayılmaya başlamış ancak Batu'nun hakimiyetine girmek istemeyen kırk bin kadar Kıpçak Macaristan'a göç etmeyi tercih etmiştir (Vernadsky, 2011: 85-86, Yakubovsky, 1976: 41).

Moğollar, 1238 yılında Çerkesleri de yendikten sonra kalabalık bir ordu ile Alan Krallığı'na yönelmiştir. Kuşatma hakkında bilgiler veren İranlı tarihçi Cüveyni "Tarih-i Cihangüşa" adlı eserinde şu satırlara yer vermektedir:

"Ögeday Kaan, ikinci kurultayda henüz boyun eğmemiş ülkelerin durumunu gördü. Batu'nun yönettiği bölgeye sınır olan Bulgar, As (Alan) ve Rus bölgeleri, nüfuslarının kalabalık ve güçlerinin fazla olmasına güvenerek daha boyun eğmeyi kabul etmemişlerdi. O bölgelerin ülkeye katılmasına karar verdiler.

"...Kurultayda alınan bu karardan sonra şehzadeler savaş hazırlıklarına başladılar. Daha sonra halkının sayısı, karınca ve çekirge sayısı kadar çok olan, etrafı bağlar ve bahçelerle, bir yı-

---

¹ XII. yüzyıl sonu ve XIII. yüzyıl başında yaşamış olan ünlü gezgin ve corafyacı Yakut el-Hamevi de "Mucem-ül Buldan" adlı eserinde Alan kralının otuz bin askerinin olduğundan bahsetmekte Alanların kalabalık ve meşhur şehirlerinin olduğunu "el-Lan" (Alan) adlı şehir ve kaleye hakim olduklarından buldukları bölgeyi kontrol edebildiklerini anlatmaktadır. (Yakut el-Hamevi, 1977: 246).

lanın zorlukla geçebileceği ormanlarla çevrili Mekes²şehrine vardılar... Kağnıların üzerine mancınıkları yerleştirerek şehri taş atışına tuttular. Birkaç gün sonra şehrin adından başka bir şey kalmadı. Öldürülenlerin sayımını yapmak için erkeklerin sağ kulaklarını kesip bir yere yığdılar. İki yüz yetmiş bin kulak saydılar..." (Cüveyni, 1988: 281).

Moğolların askeri harekâtı ile ilgili bir diğer kaynağımız ise Reşidüddin Fazlullah'ın yazmış olduğu "Camiü'l Tevarih" adlı eserdir. Reşidüddin'in Moğollarla ilgili bilgileri Cüveyni'den aldığı ya da Cüveyni'nin kullandığı kaynaklardan faydalandığı anlaşılmaktadır (Minorsky, 1952:232). Ancak müverrihin verdiği bilgiler bazı noktalarda Cüveyni'den ayrılmaktadır. Reşidüddin'e göre kuşatma 1239-40 kışında gerçekleşmiş ve bir buçuk ay sürmüştür. Cüveyni ise yukarıda belirtildiği üzere kuşatma süresini birkaç gün olarak vermekte ve kuşatmanın 1238 yılının sonbaharında gerçekleştiğini belirtmektedir (Minorsky, 1952: 222-232, Alemany, 2000: 368)

1.1. Alanların Altın Orda Hâkimiyetine Girmesi

Batu önderliğindeki Moğollar Alanları yendikten sonra 1240'ta Kiev'i almış, 1242'de Macar ve Leh topraklarını yağmalayıp Dalmaçya'yı tahrip etmiştir. Bu hareket esnasında başkent Karakurum'dan Ögedey Han'ın ölüm haberinin gelmesi üzerine Batu tarafından sefere son verilmiştir (Kamalov, 2009: 70).

Moğol İmparatorluğu'nun Cengiz Han'ın ardılları tarafından bölüşülmesi esnasında Kafkasya'nın doğal uzantısı olan Ukrayna-Rus bozkırları ile Alanya'yı da içeren bölge Altın Orda Devleti'nin mülkü olmuştur³. Kafkas Dağları'nın güneyinde ise bir başka Moğol devleti olan İlhanlılar kurulmuştu. Bu iki Moğol devleti arasında Azerbaycan yüzünden anlaşmazlık çıkmış ve savaş başlamış, mücadeleler belli fasılalarla yüz yıl kadar sürmüştür (Yakubovsky, 1976: 59, Kamalov, 2003: 36). Alanya, bu dönemde kuzeyden ve güneyden gelen orduların savaş alanına dönüşmüştür.

Moğollar özellikle 1324-25'te gerçekleşen İlhanlı akınlarından sonra Alanya'daki stratejik noktalara kalabalık gruplar halinde yerleşmişlerdir. "Verknii Culat" ve "Nijnii Culat" gibi bölgelerde ele geçirilen arkeolojik Moğol kalıntıları da bunu gösterir niteliktedir.

---

² Alanların başkenti Magas şehri.

³ Bu konuda değinilmesi gereken bir nokta da Moğolların Alanlar üzerine tamamen hakim olmadıklarıdır. Özellikle dağlık bölgelerde Alanların Moğol kuvvetlerine direnmeye devam ettikleri, o dönemde Avrupa'dan Moğol sarayına elçi olarak gönderilen PlanoCarpini ve William van Rubruck gibi seyyahların verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır. Seyahatini 1246 yılında gerçekleştiren Carpini ve 1253-54 yıllarında gerçekleştiren Rubruck, Alanların dağlarda Moğollara hala direnmeye devam ettiklerini aktarmaktadır. (Friar Giovanni Di Plano Carpini, 1996: 92, Wilhelm Von Rubruck, 2002:132-133)

Alanya'da da Rusların üzerindeki gibi bir Moğol boyunduruğu hüküm sürmekteydi. Ağır vergiler, köle trafiği ve Han'a hayvan sürüleri sunma zorunluluğu halkı ezmekteydi ve Moğol tahakkümü yaşam şartlarını gide rek ağırlaştırmaktaydı (Kuznetsov vd., 2012: 124).

2. Alanların Göçü

Moğol istilaları ve sonrasında yaşam şartları ağırlaşmıştır. Bu nedenle Alanlar esaretten kurtulmak amacıyla dünyanın farklı yerlerine göç etmek zorunda kalmışlardır. Böylece, Orta Avrupa'dan Çin'e kadar uzanan geniş bir coğrafyaya yayılmışlardır.

Moğol istilaları, ovalarda yaşayan Alanların bir bölümünü Kafkasya'nın yüksek dağlarına sürmüştür. Buralarda ekime elverişli topraklar son derece sınırlıydı. Ayrıca, Altın Orda ile İlhanlılar arasındaki savaşlarda Terek bölgesi harabeye dönmüştür. Bu olumsuz şartlar Alanları göç etmeye zorlamış ve bazı Alan grupları Kafkas Dağları'nı aşarak güneydeki yamaçlara yerleşmişlerdir. Gürcü kaynaklarında Kral David Ulu'nun (1243-1269) Alan kabilesinin pek çok prensini ağırladığı yer almaktadır. Ancak Alanlarla Gürcüler arasındaki ilişkiler kısa sürede bozulmuş, 1292'de Alanların Gori'yi işgal etmesi üzerine Gürcüler Alanları kuşatmışlar ve bunun üzerine Alanlar da Moğollardan yardım istemişlerdir (Kuznetsov vd., 2012: 126-127).

Gürcistan'a göç eden Alanların tarihinde "Os-Bagatar" (Osuların Kahramanı) isminin önemli bir yeri vardır. 1290'da Alanların başına geçen Bagatar, Gürcülerin zayıflığından faydalanarak, ülkenin bir bölümünü talan etmiş ve Gürcüleri oradan kovmuştur. Os-Bagatar'ın 1306'da bir savaş sırasında öldüğü sanılmaktadır. Sonraki dönemde Osetlerin bir destan kahramanı yaptığı Os-Bagatar, Oset tarihinin en popüler kişisidir (Kuznetsov vd., 2012: 126-127).

Os-Bagatar, tarihsel önemi çok büyük olan işler yapmıştır. Kafkasya'nın güneyinde sayıları oldukça fazla olan bir Alan nüfusunun kök salmasını sağlamıştır. Alanlar, 1326 yılına kadar Gori'yi ellerinde tutarak, yaklaşık olarak bugünkü Güney Osetya'yı kapsayan topraklara egemen olmuşlardır. Bu yayılma Kafkasya'da kaybedilmiş olan toprakların telafisi anlamına geldiği gibi dağlarda yaşamaya mahkum edilmiş olan Alanlar için bir çıkış yolu olmuştur (Kuznetsov vd., 2012: 126-127).

1235 kurultayından sonra başlayan ve 1247'ye kadar devam eden Moğol hücumu Kıpçakların Macaristan'a göçüne neden olmuştur. Kıpçaklar, liderleri Kutan Han önderliğinde Macar Kralı IV. Béla'dan izin alarak Macaristan'da Puszt'a yerleşmiş ve krallığın tarihinde büyük bir rol oynamışlardır.

1318'den sonra, Macar kaynaklarında Kumanlara paralel olarak "Yas ırkından" kişiler ortaya çıkmaktadır. Bu "Yas" ismi, Alan etnik kökeninin Macarca'daki Doğu Slavca karşılığına "j" eklenmesiyle oluşturulmuş bir sözcük olup çoğul kullanımı da "Jaszok" şeklindedir. Aynı sözcük Kiev kro-

niklerinde "Yasi" olarak geçmekte olup, Macarlar topraklarına yerleşmiş olan bu Alan grubundan, komşuları Slavların andığı isimle söz etmişlerdir. Ancak sonraki dönemde bu köken unutulmuş ve Yaslar bazen bir halk tabiri olan "Yaycılar" olarak ya da Roma döneminde buraya yerleşen Yaziglerin torunları olarak anılmışlardır. Ancak Yasların, Yaziglerin torunları olarak kabul edilmesinin nedeni Macarca Jasz sözcüğünün başındaki "j" harfinin Slav telaffuzuna göre "y" olarak okunması ve yine Macarca'da Jasz sözcüğünün sonuna getirilen "ok" çoğul ekinin bir isim karışıklığına yol açmasındandır. Bu yerel ekler kaldırıldığında Alanlarla eski Yaziglerin isimleri arasında tarihsel bir bağlantı bulunmadığı ortaya çıkmaktadır (Kuznetsov vd., 2012: 127-128).

Başlangıçta Kutan Han önderliğindeki Kıpçakların bir parçası sayılmaları nedeniyle haklarında bir belge bulunmayan Yaslar daha sonra özerk bir statüye sahip olmuşlar ve 1339'da Kumanlar ile aynı resmi haklara kavuşmuşlardır. Metinlerde adı geçen Yas sözcüklerine ve Yas coğrafya isimlerine daha çok Budapeşte'nin doğusunda rastlanmaktadır. Kumanlarla komşu olmaları her iki halkın birlikte göç ettiğinin bir diğer kanıtı olarak da gösterilebilir. Yasların aynı coğrafi bölgede yoğunlaşmaları Macar kralları tarafından kendilerine tanınan kültürel özelliklerinin korunması hakkını almalarını sağlamıştır (Kuznetsov vd., 2012: 129).

Yazılı metinlerde "Kaptan" (Capitaneus Jazinorum) olarak geçen bir yönetici tarafından yönetilen Yaslar, göçerliğe zorla veda eden Kumanların tersine yerleşik düzende yaşıyorlardı (Kuznetsov vd., 2012: 130). Kıpçaklarla birlikte Macar ordusuna asker gönderen Yaslar başlangıçta Ortodoks iken XV. yüzyılın ikinci yarısında büyük bir ihtimalle Fransisken misyonerlerin çabaları sonucunda Katolikliği seçmişlerdir. Timur'un elçisi Sultaniyeli Johannes'in bölgedeki Fransisken ve Dominiken misyonerlerin faaliyetlerine ilişkin verdiği bilgiler de Ortodoksluktan Katolikliğe geçişi doğrular niteliktedir (Özcan, 2014: 136).

XVI. yüzyılın ilk yarısında Macaristan'ı oluşturan özel halklar arasında sayılan Yaslar, XVII. yüzyıldan itibaren kendi dillerini bırakarak Macarca konuşmaya başlamış, XIX. yüzyıla gelindiğinde ise, gerçekleşen imparatorluk reformları neticesinde haklarını kaybetmişlerdir. Bu süreç etnografik ve dilsel özelliklerini kaybetmeleri ile birlikte yaşanmıştır ve Alanlar, Macarlar içinde asimile olmuştur (Kuznetsov vd., 2012: 129-131).

Bu dönemde bir başka Alan grubunu ise Balkanlarda ve Anadolu'da Bizans İmparatorluğu'nun hizmetinde görmekteyiz. 1300'lerde askeri gücünü giderek kaybeden Bizans, Alan ve Katalanlar gibi yabancı ve ücretli birliklerden faydalanma yoluna gitmiştir (Baştav, 2004: 2, Fleet, 2012: 49). Bu amaçla Altın Orda hakimiyetinden kurtulmak isteyen bin altı yüz Alan ailesi imparatorluk tarafından Trakya'ya yerleştirilmiştir (Kuznetsov vd., 2012:132). Aynı dönemde ünlü Katalan Bölüğü'nün lideri Roger de Flor da Bizans İmparatoru Andronikos'a hizmetine girmeyi tekli etmiş ve teklifi

kabul görmüştür (Öden, 1994: 123vd, Hopwood, 2004, 127vd.). İmparator Andronikos, Alanları da Maruli adlı komutanın emrine vererek Katalanlarla birlikte görevlendirmiştir (Ersan, 2005: 77). Ancak Bizans tarihçisi Georges Pachymeres'e göre Katalanların bir kale savunması sırasında ağır davranarak Alanları yalnız bırakması ve Alanların Katalanlara göre daha düşük ücret almaları aralarının bozulmasına sebep olmuş ve Katalanlar bir gece baskınıyla Alanların bir kısmını ve liderleri Georgi'nin oğlunu öldürmüştür. Bu olayların gerçekleştiği 1304 tarihinde Alanlar Balıkesir civarında bulunmaktaydı ve sayıları bin civarındaydı (Pachymeres, 2009: 83-88).

Bizans İmparatoru IX. Mikhail zamanında Alanları Batı Anadolu'da görmekteyiz. Yöredeki Türkmen kuvvetleriyle mücadele etmek amacıyla Alanlarla birlikte Manisa yakınlarındaki Gediz Vadisi'ne karargâh kurmuştur. Ancak Türkmenlere karşı umdukları başarıyı elde edemeyince Alanlar imparatorun emrini isteyerek bölgeden ayrılmak istemişlerdir. İmparatorun ısrarıyla üç ay daha bölgede kalan Alanlar daha sonra savaşmayı bırakarak bölgeden ayrılmışlardır (M. Nicol, 2003: 134-139, Daş, 2006: 124-125).

Alanların Orta Çağ'da, Orta Avrupa'ya ve Balkanlara göç etmeleri bazı coğrafi isimlerde ilginç izler bırakmıştır. Romanya-Moldova'da "İasi", Transilvanya'da "Jas" ve "Jasfalva/Iasfalau" bu isimler arasında sayılabilir. İsimlerin Antik Çağ Alanlarından kalmış olması mümkün değildir. Zira "as" öneki, Macaristan'da olduğu gibi Moğol istilalarından sonraki döneme aittir (Kuznetsov vd., 2012, s.132-133).

Moğol istilas sırasında Alanlardan bir topluluk Moğol kuvvetleri tarafından yaşadıkları yerlerden kopararak Kuzey Çin'e yerleştirilmiştir. 1230'lu yılların sonuna doğru Ögeday Han (1229-1241) zamanında gerçekleşen bu zorunlu göçte on bin kadar Alan Kuzey Çin'de iskan edilerek Moğol ordusuna katılmıştır (Allsen, 2009: 135). Başlangıçta Alan askerlerinin sayısı on bin civarında iken bu rakam Möngke Han (1251-1259) zamanında otuz bin askere kadar yükselmiştir (Grousset, 2006: 342).

Çinliler tarafından "Asu", Moğollar tarafından "Asud" olarak adlandırılan Alanlar zamanla askeri birlikler içinde önemli mevkiiler edinmeye başlamıştır. Dönemin Çin yıllıkları Moğol ordusundaki Alanların faaliyetleri ve katıldıkları seferler hakkında bilgiler vermektedir. Ögeday Han zamanında orduya girmekle birlikte Alanlar esas rollerini Möngke Han (1251-1259) döneminde Çin'in Sichuan eyaletine yapılan seferde (1258-1259) Li Tan isyanının bastırılmasında ve Song İmparatorluğu'na yapılan seferlerde oynamışlardır (1269-1275). Hatta Çin'deki son Moğol hükümdarı Pekin'den ayrıldığında yanında bir Alan müfrezesi bulunduğu bilinmektedir (Alemany, 2000: 403-405). Marco Polo, Şanghay'ın yaklaşık 100 kilometre kuzeydoğusundaki Çen-ç'ao kentinin alınması sırasında Alan birliklerinden birinin katliama uğramasını şu sözlerle anlatmaktadır:

"...Buradan güneydoğuya doğru üç gün gidilirse pek çok kentlerden ve kalelerle korunmuş yerlerden geçilir. Sonunda pek çok ham ipek üreten, büyük ve güzel Çangçou kentine ulaşılır. Chinsan Bayan bu ülkeyi ele geçirmeye uğraşırken, çoğunluğunu Hıristiyan Alanların oluşturduğu bir birliği bu kenti almak için gönderdi. Kent iç içe iki kale duvarıyla çevrilmişti. Alanlar ilk duvarı aştıklarında önlerinde bol bol şarap buldular. Çok büyük sıkıntılara ve zorluklara katlanmış oldukları için bu şarapları içerken ölçüyü kaçırdılar ve kendilerinden geçip uyudular. İkinci duvarın arkasına gizlenmiş olan kent halkı düşmanlarının böyle mışıl mışıl uyduğunu görür görmez, durumdan yaralanarak hepsini öldürdü. Chinsan Bayan birliğinin başına gelenleri öğrenince bu kente saldırmak için başka bir ordu yolladı. Kente girildikten sonra yaşlı, genç, erkek, kadın demeden tüm kent halkı kılıçtan geçirilerek Alanların öcü alındı..." (Marco Polo, 1985:146)

Moğol hanı Kubilay, daha sonra Çen-ç'ao şehrinin gelirini bu şehrin alınması sırasında ölen Alan askerlerinin ailelerine bağışlamıştır (Grousset, 2006:342). Kafkaslardaki Alanlar Ortodoks Hıristiyan iken burada sözü geçen Alanlar ise Hanbalık Piskoposu Jean de Montecorvino'nun etkisiyle Katolikliği seçmişlerdir (Kuznetsov vd., 2012: 134). Bu Alanların torunları 11 Temmuz 1336'da Papa XII. Benedict'e bir bağlılık mektubu yazmışlardır (Yule, 1914: 178). 1338'de Avignon'da bulunan Papa'ya bu mektubu takdim eden elçilik heyetinde Andre ve Guillaume de Nassio ile birlikte Alan Togay da bulunmaktaydı (Grousset, 2006: 342).

Çin'deki Moğol hakimiyeti 1368'de sona erince Moğollar eski topraklarına geri dönmüştür. Kuznetsov'a göre Alanlar da onları takip ederek Moğolistan'a gitmiş ve orada yerleşmişlerdir. Bugün Moğolistan'da yaşayan "Asud" olarak bilinen bir topluluk bulunmaktadır. Gobi Çölü'nün kuzeydoğusunda yaşayan "Asud"lar, Kafkasya kökenlerini ve Çin'deki geçmişlerini bilmeden yaşamaktadırlar ve diğer Moğollardan Avrupalı çizgileriyle biraz farklıdırlar (Kuznetsov vd., 2012: 135).

SONUÇ

XII. yüzyılın başındaki Moğol darbesi ile Merkezi Kafkasya'daki Alan birliği dağılmıştır. Alanlar, Moğollara karşı ittifaklar kurmuş ancak Moğollar diplomatik yollarla bu ittifakları aşmıştır. Bu aşamada Moğolların müttefiklerini Alanlardan ayırmak için kullandığı etnik ve dini yöntemler de dikkat çekicidir. Esasen Moğolların Alanları mağlup edip ülkelerini işgal ederken kullandıkları yöntem, Moğol işgalinin savaş gücü dışında hangi yöntemleri kullandığına dair güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Moğol işgali sonrasında Alanlar tarihlerindeki ikinci büyük göç hareketini gerçekleştirerek Çin'den Balkanlara uzanan geniş bir sahaya yayılmışlardır. Bu göçler Moğol işgali sonrasında Alanların anayurtlarındaki yaşam şartlarının zorlaşması sebebiyle gerçekleştiği gibi Alanların istilacılar tarafından gruplar halinde başka bölgelere yerleştirildiği de görülmektedir.

Bunda Alanların savaşçı özelliklerinin en önemli etken olduğu ve bu özelliklerinin rakipleri tarafından fark edildiği anlaşılmaktadır. Yayıldıkları geniş coğrafyayı kontrol altında tutmak için insan gücüne ihtiyaç duyan Moğollar savaşçı geleneğe sahip Alanlardan faydalanmak istemiştir. Göç ettikleri ya da yerleştirildikleri ülkelerde Alanlar, etnik ve kültürel varlıklarını ancak bir süre koruyabilmiş sonrasında asimile olmuşlardır. Kafkasya'daki anayurtlarında kalan Alanlar ise bundan sonraki dönemde varlıklarını Osetler aracılığıyla devam ettirmişlerdir.

KAYNAKÇA

- AHMETBEYOĞLU, Ali (2001). *Avrupa Hun İmparatorluğu*, Ankara: TTK,
- ALAADDİN ATA MELİK CÜVEYNİ (1988). *Tarih-i Cihangüşa*, I, Çev. Mürsel Öztürk, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- ALEMANY, Agusti (2000). *Sources on the Alans, A Critical Compilation*, Leiden-Boston-Köln: Brill.
- , (2003). "Sixth Century Alania: Between Byzantium Sasanian İnan And The Turkic World", *Eran Ud Aneran Webfestschrift Marshak*, www.transoxiana.org/EranArticles (13.02.2012)
- ALLSEN, T. Thomas (2009). "Mongols As Vectors For Cultural Transmission", *The Cambridge History of Inner Asia the Chinggisid Age*, Edt. Nicola Di Cosmo, Allen J. Frank, Peter B. Golden, Cambridge: Cambridge University Press.
- BACHRACH, Bernard S. (1973). *A History Of The Alans In The West*, Minneapolis: University Of Minnesota Press
- BAŞTAV, Şerif (1941). "Sabir Tükleri", *Belleten*, 4, (17), 53-99.
- Cathay And The Way Thither* (1914). Trans.& Edt. Colonel Sir Henry Yule, Vol. III, London: Cambridge University Press.
- ÇOĞ, Mehmet (2007). "Emeviler ve Abbasiler Dönemi Hazar-Arap İlişkileri", *Turkish Studies*, 2, (2), 150-160.
- DAKUKİ, Hüseyin Ali (1987). "Dört Halife Devrinde Araplar ve Hazarlar", Çev. Faruk Toprak, *Türk Kültürü Araştırmaları*, 25(1-2)
- DAŞ, Mustafa (2006). *Bizans'ın Düşüşü*, İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- DURMUŞ, İlhami (2007). *Sarmatlar*, İstanbul: Kaynak Yayınları
- ERSAN, Mehmet (2005). "Katalanların Anadolu'daki Faaliyetleri: 1304", *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Sempozyumu*, Bildiriler, 76-84.
- İBN'ÜL ESİR (1987). *El-Kamil Fi-t -Tarih*, C.12, Çev. Ahmet Ağırakça-Abdülkerim Özyayın, İstanbul: Bahar Yayınları.
- FLEET, Kate (2012). *Türkiye Tarihi: 1071-1453 Bizans'tan Türkiye'ye*, Çev. Ali Özdamar, İstanbul: Kitap Yay.

- FRIAR GIOVANNI DIPLANO CARPINI (1996). *The Story of the Mongols Whom We Call Tartars*, Boston: Branden Publishing Company .
- GEORGES PACYMERES (2009). *Bizanslı Gözüyle Türkler*, Çev. İlcan Bihter Barlas, İstanbul: İlgı Yayınları.
- GOLDEN, B. Peter (2006). *Hazar Çalışmaları*, Çev. Egemen Mızrak ve Çağrı Mızrak, İstanbul: Selenge Yayınları.
- , (2009). "Migrations, Ethnogenesis", *The Cambridge History of Inner Asia the Chinggisid Age*, Edt. NicolaDiCosmo, Allen J. Frank, Peter B. Golden, Cambridge: Cambridge UniversityPress.
- GROUSSET, Rene (2006). *Bozkır İmparatorluğu*, Çev: M. Reşat Uzmen, 4.Baskı, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- HOPWOOD, Keith (2005). "The Catalan Company In Anatolia and the Turkish Conquest of the Western Seaboard", Çev. Serdar Çavuşdere, *XIV. Türk Tarih Kongresine Sunulan Bildiri*, Ankara: TTK Yayınevi,127-136.
- KAFALI, Mustafa (1976). *Altın Orda Hanlığının Kuruluş ve Yükseliş Devirleri*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- KAMALOV, İlyas(2003).*Moğolların Kafkasya Politikası*, İstanbul: Kaknüs Yay.
- , (2009). *Altın Orda ve Rusya*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- KARATAY, Osman (2008). "Hazarların Musevileşmesine Dair Bir Belge: Kenize Mektubu", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, (18), 1-17.
- KIRZIOĞLU, Fahreddin (1992). *Yukarı-Kür ve Çoruk Boyları'nda Kıpçaklar*, Ankara: TTK Yayınevi.
- KOVALEVSKAYA, V.B. (1984). *Kavkaz i Alany*, Moskva: İzdatelstvo Nouka Glavnoya Redaktsiya Vostocnoy Literatura.
- KURAT, Akdes Nimet (1999). *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, Ankara: TTK.
- KUZNETSOV, Vladimir-Yoroslav Lebedinski (2012). *Alanlar Step Atlıları, Kafkas Beyleri*, Çev. Demir Alp Serezli, Ankara: Alan Kültür ve Yardım Vakfı.
- Marco Polo'nun Geziler Kitabı*, (1985). Çev. Ömer Güngören, İstanbul: Yol Yayınları.
- MESUDİ (2001). *Muruc Ez-Zeheb (Altın Bozkırlar)*, Çev. Ahsen Batur, İstanbul: Selenge Yayınları.
- MINORSKY, V. (1952)."Caucasia III: The Alan Capitol Magas and the Mongol Campaigns", *BSOAS*, (14), 2.
- Moğolların Gizli Tarihi* (1986). Çev. Ahmet Temir, 2.Baskı, Ankara: TTK Yayınevi.
- NICOL, Donald M. (2003). *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, Çev. Bilge Umar, 2. Baskı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- ÖDEN, Zerrin Günal (1994). "Bizans İmparatorluğu'nun Türklere Karşı Alan ve Katalanlarla İttifakı", *İÜEFİD*, (35), 123-129.
- ÖZCAN, Altay Tayfun (2010). Moğol-Rus İlişkileri (1223-1341), *Doktora Tezi*, İzmir: Ege Üniversitesi.
- , (2014). "Timur'un Elçisi Sultaniyeli Johannes ve Libellus de Notitia Orbis Adlı Eserinden Bazı Parçalar", *AÜDİCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, (33), 121-162.
- ROUX, Jean Paul (2001). *Moğol İmparatorluğu Tarihi*, Çev. Aykut Kazancıgil - Ayşe Bereket, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- TOGAN, A. Zeki Velidi (1972), "Allan", *İA*, C.1, İstanbul: M.E.B.,376-378.
- TURAN, Osman (2003). *Selçuklular Tarihi Ve Türk-İslam Medeniyeti*, 8.Baskı, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- WILHELM VON RUBRUK (2002). *Moğolların Büyük Hanına Seyahat*, Çev. Ergin Ayan, İstanbul: Ayışığı Kitapları.
- VERNADSKY, George (2011). *Rusya Tarihi*, (Çev. Doğukan-Egemen Mızrak), 2.Baskı, İstanbul: Selenge Yayınları.
- YAKUBOVSKY, A. Yu. (1976). *Altın Ordu ve Çöküşü*, Çev. Hasan Eren, 2.Baskı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- YAKUT EL-HAMAVİ (1977). *Mucem-ü'l-Buldan*, Beyrut: Darü's-Sadır.
- ZEKİYEV, Mirfatih Z. (2007). *Türklerin ve Tatarların Kökeni*, Çev. Ahsen Batur, 2.Baskı, İstanbul: Selenge Yayınları.